

Priloga: Rzd-01-14-00005-01

Datum: 9.5.2014

opis enote žive kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00034**

Ime enote: **Vrbiške šeme**

Sinonimi imena enote:

Vrbišče šjme

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **šege in navade**

Podzvrsti:

letne šege

Tipološka gesla:

pustovanje, maskiranje, izdelava mask

Kratek opis:

Vrbiške šeme so pustna skupina, ki jo sestavljajo bele in črne šeme z usnjenimi naličji, najbolj značilna lika pa sta bel in črn lovec. Na pustno nedeljo nastopajo v Vrbici in Ilirski Bistrici, v torek je poberija po vasi, v sredo pa pusta sežgejo.

Opis:

Vrbiške šeme so tradicionalna pustna skupina iz Vrbice pri Ilirski Bistrici z značilnimi liki z usnjenimi naličji. Skupino sestavlja okoli šestdeset likov, ki se delijo na bele ali gosposke šeme in na črne šeme ali podložnike. Najbolj prepoznavna in po nastanku najstarejša lika sta bel in črn lovec (louc). Priprave na pustovanje se začnejo na štefanovo, ko si razdelijo vloge in začnejo pripravljati potrebno opremo. Za organizacijo in izvedbo pustovanja od leta 2000 skrbi Kulturno turistično društvo Vrbišče šjme.

Pred pustom na ulično svetilko obesijo lutko Pusta. Na pustno nedeljo se na vaškem trgu zberejo vsi liki, ki znotraj »nemega gledališča«, kakor ga poimenujejo domačini, izvajajo različne aktivnosti: prikazujejo kmečka dela, ki jim sledi malica, lovec (jager) strelja na divjad, logar in gozdar izbirata drevo, ki ga bosta podrla, hudiča in čarovnica (cuprnca) pa izvajajo razne vragolije. Za red skrbita policaja, nad vsem dogajanjem pa bdita črn in bel lovec, ki tekata in ritmično pozvanjata z zvonci. Sledi skupno fotografiranje. Celotna skupina gre v sprevedu v spodnji del vasi, kjer predstavo ponovijo. V torek je poberija, pri kateri sodelujejo moški in fantje, ki pa niso našemljeni tako kot v nedeljo. V spremstvu muzikantov obišejo vse hiše v vasi in zapešejo z ženskami. S seboj nosijo knjigo, v katero zapisujejo, koliko jajc, klobas, krofov, pijače in denarja so prejeli v dar pri posamezni hiši. Zvečer sledi vaška zabava s plesom. V sredo Pusta po obsodbi ustrelijo in sežgejo.

Vrbiške šeme imajo naličja iz ovčje nape, ki jih izdelujejo domačini. Skupino belih šem sestavljajo v belo oblečeni moški in ženske, ki dostojanstveno hodijo v parih, ter Munc in Munka, "prišleka" iz Hrvaške. Najbolj značilna predstavnika črnih šem, ki jih vodita ta stari in ta stara, sta bel in črn lovec. Oblečena sta v hlače iz žakljevine, čez rame imata obešen bel oziroma črn ovčji kožuh, okoli pasu pa imata navezane po tri zvonce. Njuni naličji iz ovčjih kožuhov, ki naj bi spominjali na divjo mačko ali risa, imata poudarjene obrvi, rdeč nos in jezik, bele zobe in dolge brke.

Na vrhu glave se maska črnega lovca zoži v skoraj meter visok rog (turn), ki se zaključi z belim cofom, pri belem pa v dva roga, ki se zaključita s črnima cofoma. Črn lovec ima v rokah zakrivljeno palico, bel pa velike klešče, s katerimi lovi otroke in dekleta, da jih hudiča mažeta s sajami.

V skupini so še kmetje in kmetice, berač, baba z možem v košu, debeluhar (napeštanc), velika ženska in predstavniki raznih poklicev, kot so čevljar, kramar, poštar, fotograf in dimnikar, pa pater, hudiča in čarovnica. Z oranjem so povezani liki dveh oslov, gonjiča in orača. Na čelu sprevoda so zastavonoša in muzikanti ter bršljanar z lončenim basom. Posebno skupino sestavljajo gozdni delavci, logarji in lovec ter srnjak in jelen. Cigan in ciganka vodita medveda, šejk, beduin in črnc pa kamelo, ki je prvič nastopila leta 1952 kot spomin na služenje v italijanski vojski v Abesiniji. Leta 1968 je začel nastopati tudi lik opice.

Vrbiške šeme so manj poznana pustna skupina pri nas. Najstarejši znani ohranjeni dokument je fotografija iz leta 1935, ko so šeme obiskale Ilirsko Bistrico. Takrat je skupina štela 28 likov, sodelovali pa so lahko le moški. Ko so po drugi svetovni vojni pustovanje obnovili, so leta 1968 vanj vključili tudi ženske. Od leta 1996 se vrbiške šeme vsako leto predstavljajo na karnevalu v Ilirski Bistrici, širši javnosti pa so se prvič predstavile leta 1998 na karnevalu na Ptujju. Občasno gostujejo tudi na Hrvaškem.

Datacija:

prva polovica 20. stol. (domnevno)

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **VRBICA (ILIRSKA BISTRICA)**

Opis lokacije:

Vas Vrbiča pri Ilirski Bistrici

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **444580** X: **44800**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Kulturno turistično društvo Vrbišče šjme, Vrbiča 1d, 6250 Ilirska Bistrica

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00034.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Nena Židov, 2013

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja žive dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Slovenski etnografski muzej**

Strokovna področja:

etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register žive kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Vrbica - Vas (EŠD 27743)

Register premične kulturne dediščine:

Slovenski etnografski muzej

9. UTEMELJITEV VPISA

Vrbiške šeme z značilnimi pustnimi liki in scenarijem pustnega dogajanja sodijo med manj poznane pustne skupine na Slovenskem. V priprave pustovanja in na njegovo izvedbo so vključeni številni prebivalci vasi, ki zavestno ohranjajo lokalno pustno tradicijo in jo prenašajo tudi na mlajše generacije. Za ohranjanje šege, ki povezuje prebivalce in je najpomembnejši dogodek v vasi, skrbi Kulturno turistično društvo Vrbišče šjme. Pustovanje v Vrbici je pomemben del lokalne identitete, v zadnjem času pa vse bolj vpliva tudi na prepoznavnost kraja.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **9.5.2014**

Št.: **Rzd-01-14-00005-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI